

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۲/۱۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

نقش و تاثیر خانواده در تربیت کودک از هفت تا دوازده سالگی

مژگان برزوا

۱- کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

mojganborzu1@gmail.com

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی نقش خانواده در تربیت کودک از دیدگاه اسلام و آرایه‌ی روشهای مفید و موثر خانواده در تربیت کودک انجام شده است در این تحقیق که از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است و شیوه‌ی تحلیل داده‌ها به صورت کیفی است و برپایه‌ی آن با جستجو در آیات قرآن با تکیه بر تفاسیر قرآنی معتبر از جمله تفسیر المیزان و کتب احادیث از جمله نهج الفصاحه، ابتدا در زمینه‌ی ارزش و مقام انسان در اسلام و اهمیت تربیت انسان بررسی‌هایی به عمل آمده و در مورد ابعاد خانواده در اسلام شناخت حاصل شده و نقش و تاثیر خانواده در مراحل مختلف زندگی کودک از نظر اسلام بیان شده است و سپس روش‌های تربیت خانواده در دوره‌ی هفت تا دوازده سالگی ارائه گردیده است.

کلمات کلیدی: کودک، خانواده، تربیت

کودک: کودکی آن مرحله‌ای است که کودک در تامین خواسته‌هایش بردیگری تکیه می‌کند. دوران کودکی از آغاز تولد تا حدود ۱۲-۱۳ سالگی که تقریباً پایان دبستان است.

که از دو بخش قبل از دبستان و دوره‌ی دبستان تشکیل شده است. (سادات، ۱۳۶۰، ص ۱۱)

خانواده: گروهی متشکل از افراد است که دارای شخصیت مدنی، حقوقی و معنوی است (براساس نکاح) یک پیمان مهم است که از جنبه‌های مختلف برای طرفین مسئولیت‌هایی ایجاد می‌کند. (قازی، ۱۳۷۰، ص ۲۰۴)

تربیت: پروردن، رشد دادن، پروردن کودک تا بالغ گردد (دهخدا، ۱۳۷۷، ۶۶۰۱)

مقدمه

خانواده از دیدگاه قرآن از جایگاه محوری برخوردار است و هسته‌ی مرکزی شکل‌گیری جامعه را تشکیل می‌دهد اگر خانواده سالم باشد می‌توان به داشتن جامعه‌ای با افراد سالم و صالح و متعالی امیدوار بود.

مهیا شدن کودک برای دوران اطاعت

اصولاً آرامش دوران اطاعت کودک مرهون بهره‌گیری و غنای وی از آزادی و تجربه در دوران سیادت است.

آرامش و بردباری در جوانی مرهون فعالیت‌ها و جست‌و‌خیزها در دوران کودکی است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

لذا رسول اکرم ص فرمودند: (چه خوب است که کودک در خردسالی پر تحرک و جنب و جوش باشد تا در بزرگسالی آرام و خویشتندار گردد) (حر عاملی ۱۳۶۷، ج ۱۵، ص ۹۸)

ایجاد روحیه ی اعتماد به نفس و پرورش شخصیت مستقل آنچه که روحیه اعتماد به نفس را در این دوران حفظ می کند و آن را باور می سازد، آزادی و تجربه است. در چنین محیطی خواستن به دنبالش توانستن در پی آن اعتماد به نفس شکل می گیرد و به سوی شخصیتی مستقل جهت میابد. (فرهادیان، ۱۳۷۱، ص ۲۱)

تربیت مذهبی

از سن هفت سالگی به بعد باید او را امر کرد به خواندن نماز و باید او را با وضو آشنا ساخت در خواندن کامل نماز به او می گوئیم دست و رویت را بشور و بعد نماز خواندن در سال های بعد او را تواناتر می کنیم که با وضوی کامل نماز بخواند. تربیت دینی بیدار کردن محبت و ستایش خداوند در انسان و عشق به ارزش های الهی و نیاز به عبودیت و پرستش حضرت حق تعالی است این امر مستلزم هدایای قلبی و رسوخ و نفوذ در دل ها است. (کریمی، ۱۳۷۶، ص ۳۲ و ۳۴)

تربیت اخلاقی

از سن هفت سالگی کودک به طور طبیعی حرف شنوی دارد و دوره ی اطاعت و فرمان برداری است بایستی کم کم نیک و بد را به او آموخت و در تادیب وی کوشش نمود او را به ارزش های اخلاقی آگاه ساخت و از بدی ها برحذر داشت. البته تربیت اخلاقی آموزش اطلاعات و انتقال پیام های اخلاقی نیست بلکه فراهم کردن زمینه است برای واقعیت یافتن نیکی طبیعت انسان و با تکیه به درون مایه های فطری خویش، آنچه که خیر و فضیلت است کشف کند.

تربیت جنسی

کودک همزمان با رشد عقلی و تمیزی که نسبت به مسائل مختلف پیدا میکند غریزش نیز رشد می نماید و بیدار می شود. غریزه ی جنسی معمولاً از سنین ۶ یا ۷ سالگی شروع می شود که برای جلوگیری از انحرافات اجتماعی و تربیت صحیح جنسی باید پیشگیری های را اعمال نمود. ((درسن ده سالگی، پسر بچه با پسر بچه نخواهد، پسر بچه با دختر بچه و دختر بچه با دختر بچه در سن ده سالگی باید در یک بستر استراحت نکنند.))

مسئله ی دیگر بلوغ و مکلف شدن است اسلام آغاز آن را برای دختران ۹ سالگی و برای پسران ۱۵ سالگی در نظر گرفته است که پدران و مادران و مربیان باید آن ها را برای انجام وظایف و تکالیف شرعی راهنمایی و ارشاد نماید.

تربیت اجتماعی

حفظ موجودیت در برابر امواج خروشان اجتماع احتیاج به نیرو مندی و تجهیزاتی روحی دارد و پدر و مادری که امید دارند که فرزندشان در زندگی اجتماعی آینده فردی موفق باشد باید فرزندشان را با محیط خارج از خانواده آماده سازد. چون در ارتباطات های اجتماعی کودک با دیگران برخورد دارد و باید با شخصیت های مختلف و خصوصیات مختلف برخورد و سازش داشته باشد.

وظایف والدین در امر تحصیل فرزند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

وظایف والدین ، به ویژه پدران در امر تحصیل فرزندان شان تنها در فراهم ساختن کیف و کتاب و امثال آن ها خلاصه نمی شود بلکه وظایف دیگری مثل فراهم کردن محلی که از لحاظ بهداشتی و رفاهی برای مطالعه ی فرزندان مناسب باشد . همچنین همکاری کردن در مدرسه با آگاهی از وضعیت تحصیلی فرزند و مشکلات تربیتی او ، مراقبت فرزند ، به ویژه در زمینه ی معاشرت با دوستان و همکلاسانش و همچنین آگاهی دادن به فرزند که علم وسیله ای است برای دست یابی به حق که هدف و مقصود است و خداوند متعال عالمان بی عمل را در سوره ی جمعه آیه ی ۵ مذمت نموده است .

در این قسمت روش های تربیتی این دوره را بیان می نمایم

روش های تربیتی ۷ تا ۱۲ سال

روش مواجهه با نتایج اعمال

در این روش ، امر و نهی جایی ندارد و نفوذ و کار آمدی آن نیز مستقیماً ناشی از قدرت امر و نهی نیست. پشتوانه ی این روش حب ذات آدمی است بر این اساس باید به نشان دادن پیامد های عمل فرد اکتفا کرد هنگامی که فرد می بیند که پیامد عمل او زیان خود وی را در پی دارد یا آن که سود خود اوست زمینه ی مناسب برای یافتن انگیزه ی درونی نسبت به ترک یا انجام عمل را یافته است با ظهور این انگیزه ی درونی، الزام بیرونی جای خود را به الزام درونی می دهد و فرد ، خود را از درون ملزم به ترک یا انجام عمل می بیند.

روش مرحله ای نمودن تکالیف

خداوند در مقام تربیت ، انجام پاره ای از تکالیف را به جای آنکه یکباره و به تمامی درخواست کند ، به تدریج در چند مرحله به میان آورده و در پایان صورت کامل تکالیف را مطرح ساخته است.

روش تجدید نظر در تکالیف

این روش نیز مظهری از اصل مسامحت است بر اساس این روش چنانچه ضعف کودک در به دوش کشیدن تکالیف عملاً آشکار شد باید مربی آسانتر و پس از تجدید نظر ، تکالیف تازه ای برای کودک مشخص نماید .
که پیامبر فرمودند : ((آنچه را که برای کودک سنگین است از او نخواهید .))

روش تربیت به وسیله ی دوست

از عواملی که در تربیت اسلامی به آن توجه شده است اثر معاشران در فرد است . تاثیر معاشرین در فرد امری اجتناب ناپذیر است .

تاثیر معاشرین و دوستان در کودک به مراتب قوی تر از بزرگسالان بوده و تاثیر همسالان در رشد شخصیت اطفال بعد از والدین مقام دوم را دارد کودک به خصوص در سنین ورود به مدرسه میل دارد از افراد هم سن خود تقلید کند.

روش تربیت به وسیله ی عادت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

دو عامل اساسی در امر تربیت تعیین کننده اند که عبارتند از : عامل تربیت کننده و عامل محیطی که در صورت شایستگی می توانند موجب رشد فرد بر اساس ایمان و اخلاق اسلامی شوند و باعث رسیدن کودک به مراتب بالای روانی و مکارم اخلاقی شوند .

روش تربیت به وسیله ی موعظه و نصیحت
نصیحت اثر قابل توجهی در روشن بینی کودک نسبت به حقایق امور دارد . موعظه ای نیکو و شایسته فرد را به جانب امور عالی و بلند مرتبه ی معنوی و فهم و درک عمیق مبانی اسلام سوق می دهد . قرآن کریم در مواضع متعددی از این روش استفاده کرده است .

موعظه فطرت انسان را بیدار می کند و در دل می نشیند و از دلیل و برهان و امر و نهی بیشتر تاثیر دارد . پند پذیری استعدادی است که در جان انسان ها نهاده شده و برای قبول تربیت آماده اش ساخته است . (امینی ، ۱۳۷۲ ، ص ۱۲۶)

روش های قرآن در پند و اندرز

۱- ندای اطمینان بخش همراه با درخواست یا ناپسند داشتن امر

((در این هنگام نوح فرزندش را که در گوشه ای بود صدا زد : پسرم همراه ما سوار شو و با کافران نباش .)) (هود / ۴۲)

۲- روش تربیت به وسیله داستان سرایی

و ما هر یک از سرگذشت های انبیا را برای تو بازگو کردیم تا به وسیله ی آن قلبت را آرامش بخشیم (و اراده ات قوی گردد) ما در این (اخبار و سرگذشت ها) برای حق و برای مومنان موعظه و تذکر آمده است . (هود / ۱۲۰)

۳- رهنمود های قرآنی آموخته با وصایا و پند

وصایای ارزشمند قرآنی در تعداد کثیری از آیات الهی مانند نسا آیه ی ۳۶-۳۸ به چشم می خورد که با اندرز های بسیار مفید همراه است .

روش تربیت با بیان مصالح و مفاسد

وقتی کودک به سن تمیز رسید به تدریج با مفاهیم خوب و بد و حسن و قبح آشنا می شود باید پدر و مادر ، در موارد مناسب کلمات مذکور را تکرار کنند تا کودک بفهمد بعضی افعال خوب هستند و بعضی دیگر بد . باید از اعمال نیک ستایش کنند و از کردار بد نکوهش نمایند .

روش تربیت با مراقبت و مواظبت

همراهی و همگامی با فرزند در تربیت عقیدتی و اخلاقی و تکامل و تعالی روحی و اجتماعی باشد که با پرسش و پی جویی مداوم از چگونگی رشد جسمی و علمی کودک نیز توأم خواهد بود . مراقبت و نظارت به امر شکل گیری صحیح مراحل تربیت از قوی ترین مبانی ایجاد انسان متوازن است .

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

نتیجه گیری

حصول موفقیت در هر امری علم و آگاهی از وسایل و روش هایی است که بتواند ما را سریع و آسان در رسیدن به هدف یاری نماید به عبارت دیگر اتخاذ روش هایی که بتواند ما را به سادگی در پیمودن جاده ی موفقیت یار و مددکار باشد از شرایط توفیق در انجام هر کاری است ؛ کودک از نظر روحی و روانی پذیرای دریافت فراگیری است و از آن لذت می برد آنچه که در کودک اثر می کند تربیت عملی والدین است .

مراجع

- ابن القیم ، ابن ابی الدنيا ، کتاب العیان ، ج ۱ ، انتشارات سعودی
امینی ، ابراهیم ، اسلام و تعلیم و تربیت، ۱۳۷۶ ، ج ۱ ، چاپ چهاردهم ، تهران ، انجمن اولیا و مربیان
ایازی ، محمدعلی ، تنظیم خانواده ، ۱۳۷۳
بهشتی ، احمد ، خانواده در قرآن ، ۱۳۷۱ ، قم ، طریق القدس
پاینده ، ابوالقاسم ، نهج الفصاحه ، ۱۳۸۲ ، تهران جاویدان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

جعفری ، محمد تقی ، آفرینش انسان ، ۱۳۲۴ ، اول حوزه علمیه قم ، دفتر تبلیغات اسلامی خلیلیان ، سید خلیل ، با دنیای کودک آشنا شویم ، ۱۳۶۷ ، تهران ، چاپ چهارم ، نشر آفاق دلشاد تهرانی ، مصطفی ، سیری در تربیت اسلامی ، ۱۳۷۶ ، تهران ، موسسه نشر ذکر دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه دهخدا ، ۱۳۷۷ ، ج ۵ ، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران رشید پور ، مجید ، تربیت کودک از دیدگاه اسلام ، ۱۳۷۱ ، تهران ، انتشارات کعبه سادات ، محمد علی ، مبانی اخلاق تربیت اسلامی ، ۱۳۶۰ ، انتشارات هدی فیض کاشانی ، محجه البیضا فی تهذیب الاحیا ، ۱۳۸۳ ، ج ۲ ، قم ، دوم ، انتشارات اسلامی قاضی ، امرالله ، اهمیت خانواده از دیدگاه اسلام ، ۱۳۷۰

قرآن

کلینی ، محمد بن یعقوب ، ابن اسحاق ، اصول کافی ، ۱۳۳۰ ، ج ۲ و ۴ و ۶ ، سید جواد مصطفوی مجلسی ، محمد باقر ، بحار الانوار ، ۱۳۶۰ ، ج ۱ و ۴ نهج البلاغه ، سید رضی ، ۱۳۶۰ ، انتشارات اسلامی هوشیار ، محمد باقر ، اصول آموزش و پرورش ، ۱۳۳۱ ، جلد ۱ ، تهران ، سینا